

Laurențiu BĂLĂ
Universitatea din Craiova, România
CeCArg - Centrul de cercetări argotologice

HRANA ROMÂNILOR, DE LA INFANTILUL PĂPICĂ, LA ARGOTICUL HALEALĂ

RÉSUMÉ : Dans cet article, nous nous proposons de dresser un inventaire des termes roumains qu'on a utilisés et qu'on emploie toujours pour désigner « la nourriture » en général, les différences entre tous ces termes étant données le plus souvent notamment par le registre auquel ils appartiennent. Ainsi, en roumain, il y a des mots comme *păpică*, diminutif du mot *papă* < lat. *pappa* (fr. 'nourriture'), rencontré, malgré ce que l'on en pourrait penser selon sa forme diminutive, non seulement dans la langue des enfants, mais surtout des adultes s'adressant aux (petits) enfants (!). Il faut remarquer, en passant, l'irrépressible penchant des Roumains pour les diminutifs gastronomiques (culinaires), mais aussi pour ceux alcooliques (et non seulement) de toute sorte, ce qui confère à tous ces termes une valeur affective incontestable et rend compte de la passion des Roumains pour tout ce qui a comme but d'apaiser aussi bien la faim que la soif. C'est pourquoi des termes comme *mâncărică* (de *mâncare* 'nourriture'; 'plat'); *fripturică* (de *friptură* 'rôti'); *ciorbiță*, var. *ciorbică* (de *ciorbă* 'potage'); *supică*, var. *supiță* (de *supă* 'soupe'), etc., ou des mots tels que *berică*, var. *berică* et *bericioaică* (de *bere* 'bière'); *țuiculiță*, var. *țuicușoară* et *țuicleană* (de *țuică* 'eau-de-vie'); *vinișor*, var. *vinuț* et *vinuleanu* (de *vin* 'vin'), etc. sont très fréquents dans le langage quotidien des Roumains et même dans les recettes ou bien dans les menus des restaurants ! Extrêmement riche, le lexique roumain du boire et du manger contient aussi des termes un peu archaïques ou bien régionaux, ainsi que *bucate* (fr. 'mets ; céréales'), *merinde* [fr. 'vivres ; victuailles ; provisions (de bouche)'], *de-ale gurii* (fr. 'vivres' ; 'provisions de bouche'), *de-ale mâncării* (fr. 'provisions de bouche ; victuailles ; vivres'). Mais en plus de tous ces termes et de bien d'autres, et compte tenu de l'importance de la « nourriture » dans la vie humaine, ce n'est pas du tout étonnant qu'il y ait aussi beaucoup de mots d'argot qui la désignent : *haleală*, *halimos*, *haleu* (de *hali* < mot romani *halo* 'manger') ; *poto* l' 'nourriture', 'bouffe' (de *potoli* 'apaiser', 'calmer') ; *crăpelniț* ă 'nourriture', 'aliment' [de *crăpa* (dépréciatif) 'manger' + suff. *-elniță*] etc. Notez que tous ces termes ne font aucune distinction entre les différents types d'aliments, ni en matière de quantité ni en ce qui concerne la qualité. Plusieurs exemples vont illustrer l'usage de ces termes dans des idiomes plus ou moins figés, puisés dans de diverses sources : sites internet, périodiques, œuvres littéraires.

MOTS-CLÉS : nourriture, lexique, argot roumain, termes.

1. Ținând cont de importanța hranei în viața omului, nu e de mirare că unul dintre primele cuvinte pe care nou-născutul le aude rostite în jurul său este – alături de *mama* și *tata* – *a păpa* (de la verbul lat. *pappare*), precum și derivatele sale substantivale *papă* ('mâncare')[1] și *păpică* (diminutiv de la *papă*, având același sens). Este interesant faptul că atât forma diminutivală, cât și verbul, figurează și într-un dicționar de argou al limbii române (Volceanov, 2006), în dreptul lor autorul menționând... „în limbajul copiilor mici”, ceea ce ar însemna că până și cei mici au un argou al lor, lucru de care ne îndoim. Aceeași eroare, după părerea noastră, o întâlnim și la autorii unui dicționar de sinonime (Seche & Seche, 2002), dar și în *DEX*, de exemplu! Adevărul este că astfel de termeni nu sunt creația copiilor, mai mici sau mai mari, ci a părinților, a adulților, a celor ce gravitează în jurul celor mici, și care îi folosesc mult mai mult decât aceștia! Exemplele care urmează aparțin unor adulți și se adresează... tot unor adulți:

Ar fi grozav să umble cineva după tine, cu lingurița plină de **papa** bună, așa cum faci tu cu mofturosul. Dar, pentru că ești femeie în toată firea, nimeni nu te va forța să mănânci. (mami.ro)

Folosește schimburile de păreri cu ceilalți, drept exerciții de susținere morală, pentru că ele îți vor dezvălui căși alți bebeluși plâng ore în șir sau fac mofturi la **păpică**, iar mămicile lor își bat capul cu aceleași greutăți ca ale tale. (mami.ro)

În concluzie, în dreptul unor astfel de cuvinte ar trebui să existe, eventual, mențiunea „în limbajul adulților ce se adresează copiilor”! Dar nu este mai puțin adevărat că un astfel de termen poate fi și este folosit cu o evidentă tentă ironică în contexte precum:

Păi, ca să proclame acolo Petre Roman Declarația pentru Moldova și să le spună moldovenilor cum or să-i scoată ei din – bingo! – în cel mai scurt timp – construindu-le autostrăzi și aeroporturi, racordându-le curțile la apă curentă și burțile la **păpică** multăși ieftină. [AC, 2000, 3(426)]

2. Utilizarea acestui termen de către adulții care se adresează copiilor, dar și de adulți între ei, și mai ales forma sa diminutivală impun o constatare surprinzătoare: există în limba română o adevărată pletoră de termeni diminutivali referitori nu numai la mâncare, dar și la băuturi, fie ele alcoolice sau nu!

Astfel, chiar termenul generic din limba română, *mâncare*, are echivalentul diminutival *mâncărică*, iar site-urile specializate în furnizarea de fel de fel de rețete amatorilor abundă, practic, în astfel de... *mâncărici*:

Mâncărică de mazăre cu carne de pui. Este o **mâncărică** simplăși gustoasăși ies multe porții cu ingredientele de mai jos. (<https://www.e-retete.ro/retete/mancarica-de-mazare-cu-carne-de-pui>)

Pentru că românii sunt mari amatori de *ciorbeși supe*, aceste două feluri de mâncare se bucură de câte două diminutive fiecare, *ciorbică* și *ciorbiță*, respectiv, *supică* și *supiță*:

Îmi place să gătesc acum această **ciorbică** în special că zeama le-o dau fetelor și fasolici cu cărnața o mâncăm noi... ele zic că e tare!!)(<https://intihna.ro/articol/mancare/ciorbica-de-fasole-si-afumatura>)

Întotdeauna mi-a plăcut **ciorbița** de perișoare și am savurat-o ori de câte ori am avut ocazia.(<https://sfatulparintilor.ro/familie-parinti/alimentatie-sanatoasa/ciorbita-de-perisoare-11-retete-cu-cele-mai-delicioase-ciorbe-de-perisoare/>)

Melancolic și înfrigorat, i-am trimis un SMS lui tanti Jeni: „Vreau **supică** cu găluște”(https://cantinasociala.wordpress.com/2010/01/27/supica-jeleu/)

Cum bunelul a tăiat purcelul ne-a revenit și nouă o parte din el, așa am hotărât să fac o **supiță** pentru picii mei care sunt mare amatori de ele.(https://mamigatesteblog.wordpress.com/2016/06/23/supita-din-cartofi-si-oase-de-porc/)

Ar trebui, poate, să mai adăugăm, la... felul doi, măcar *fripturică* și *sălățică*, iar la desert, *prăjiturică* și *tortuleț*, de exemplu, pentru a avea o idee cât mai completă despre diminutivele gastronomice existente în limba română. Se mai impune, credem, o precizare: nu numai felurile principale ale unei mese sunt diminutivate, dar și alimentele componente ale acestora. Astfel, nu sunt deloc rari termeni precum *brânzică*, *sălămișor*, *cârnăcior*, *cartofior*, *roșioară*, *castravecior*, *fasolică*, *ardeiaș*, *măslinuță* etc., etc. În continuare, pentru a nu dedica tot spațiul contribuției noastre diminutivelor gastronomice, trebuie să mai spunem că nu numai felurile de mâncare se bucură de acest tratament diminutival, ci și măcar una din mesele principale ale zilei, ca în exemplul următor:

Prânzișorul de duminică, 28 iulie, vine cu legume proaspete, coptături și salate, la bufetul rece, iar după ce facem pace cu stomacul și luăm o mică pauză de recreere, trecem la gulyaș.
(<https://www.facebook.com/events/375613006477150/permalink/378110716227379/>)

Dacă în ceea ce privește mesele principale nu am găsit decât diminutivul pentru *prânz*, o masă intermediară, așa numita *gustare*, se bucură de diminutivul *gustărică*...

3. Dar afectivitatea românilor nu se limitează numai la felurile de mâncare și la alimente, ci și la băuturile alcoolice, astfel încât pasiunea lor pentru cele gastro-bahice să fie completă. În continuare, ne vom opri la câteva băuturi alcoolice și la denumirile atât de afectuoase cu care sunt întâlnite de multe ori, în tot felul de contexte.

Vom începe cu *berea*, o băutură foarte populară și foarte iubită printre români, pentru care întâlnim diminutive precum *berică* și *iberică*:

Nu ai bea „o **berică**”? Comandă bere Stella Artois de minimum 45 lei și ai livrare gratuită la întreaga comandă prin Bringo.(https://www.facebook.com/BringoRomania/posts/2271780029576859?comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22O%22%7D)
În timp ce mai bea „o **berică**” la (re)lansarea unei fabrici de profil din zona Podului Basarab, Mircea Rednic explică situația de la Dinamo.(<https://blogsport.gsp.ro/geambasu/2019/06/22/despre-dinamo-la-o-berica/>)

Deși nu este un diminutiv, credem că merită menționat și un termen precum *bericioaică*, o denumire glumeață, compusă din *berică* + suf. -*oaică* (sau, de ce nu? un cuvânt-valiză format din *ber(e)* + (șor)*icioaică*(o foarte cunoscută otravă pentru rozătoare!):

Printre rotocoalele de fum de țigară sau de trabuc ieftin, cumpărat din Dragonul Roșu, toată lumea din cârciumă trebuie săștie cine e el, de unde e el și de ce-a venit: „să radă niște **bericioaice**”, „un vinișor cu gheață”, „să halească o cefuță”și să se simtă bine, spre ghinionul tuturor celor din jur.(<https://www.catavencii.ro/top-3-dobitoci-pe-care-i-intilnesti-la-mare>)

Dar adevăratele băuturi emblematice și tradiționale ale românilor sunt *țuica* și *vinul*. Pentru acestea, întâlnim diminutive precum *țuiculiță*, dar și varianta *țuicușoară*, respectiv, *vinișor*, cu varianta *vinuț*:

- Am onoarea, dom'le Moromete! spuse secretarul fără să se opreascădin scris: [...]; am onoarea și toatăstima, repetă el, cu ce te pot servi?
- Cu o **țuiculiță**, spuse Morometeironic. Primarul ăsta e aici?(Marin Preda, *Moromeții*, p. 203)

o slăninăși-o țigară,
pune și o **țuicușoară**,
oxidarea-i prevenită
imunitatea, dobândită! (<https://pandhoraa.blogspot.com/2015/04/slanina-cu-ceapa-intareste-sistemul.html>)

Vinișor de poamă rară
Se suie-n cap fără' de scară
Vinișor de boghi verzi
Face pe om de nu-l vezi.(Maria Tănase, *Bun îi vinul ghiurghiuliu*)

Știi sms-ul cu **vinuțul**
Când îl iei mai cu finuțul
Pe prietenul tău cărunț
Și-l chemi la vin, cu un cuvânt?(<https://www.incabinadeproba.ro/vinut/>)

Două variante de denumiri pentru cele două băuturi sunt interesante ca mod de formare, în ambele cazuri fiind folosit un sufix destinat de obicei formării numelor de familie în limba română. Este vorba de *țuiculeană* (în

care avem sufixul *-eanu*, dar feminizat pentru a se respecta genul substantivului la care este adăugat), respectiv *vinuleanu*, format cu același sufix. Rodica Zafiu (2001: 229) spune despre astfel de construcții că sunt

Un joc de cuvinte produs uneori de limbajul familiar și argotic constă în transformarea, cu ajutorul sufixelor caracteristice, a unor termeni comuni în pseudo-nume proprii. Procedeu a fost înregistrat în mai multe limbi; la noi, exemple tipice ar fi: *blățescu*, *goldeanu*, *șestache*, *terminoiu*, *vinuleanu* etc.

Iată câteva exemple cu astfel de termeni:

Gata, taică, și când ai avea niște **țuiculeană** bună, să mă dezlegi și pe mine de tusea asta. (George Călinescu, *Enigma Otiliei*, p. 421)

„Bine, măh, că te spargi tu în figuri! Șmenarule și bulangiule care ești tu... Te crezi bengos, ha? Ia dă, măh, și tu o bericioaică sau un **vinuleanu** aci la băiatu’... Ce faci fața asta de sticlar?” (<https://jurnalul.antena3.ro/miscarea-de-rezistenta/miscarea-de-rezistenta/argou-de-cocalar-si-pitipoanca-522501.html>)

Atribuindu-le acestor doi termeni un sufix propriu numelor de familie din română, vorbitorii personifică, într-un fel, cele două băuturi, făcând să li se pară mai apropiate, asemenea unui membru al familiei, sau unui prieten apropiat! Același sufix poate fi întâlnit într-o construcție de genul *goldeanu* (de la *gold* ‘aur’), sau, la concurență cu alte sufixe din aceeași categorie, în cazul derivatelor de la *șpriț*: *șprițache*, *șprițan*, *șprițeanu*, *șprițescu*, *șprițuleanu*

băăăă ce vremuri erau rafturile pline cu **șprițuleanu** (<https://www.facebook.com/pages/Damians-Place/243957915670054>)

În exemplul de mai sus, evident că nu este vorba propriu-zis de *șpriț* (care înseamnă amestecul de vin, de obicei alb, cu sifon sau cu apă minerală, deci se obține *ad-hoc*), ci de eventualele rezerve de vin ce urma să fie băut după această rețetă. Trebuie spus că românii sunt printre puținele popoare europene care beau o astfel de combinație, o adevărată blasfemie pentru Al. O. Teodoreanu (Păstorel):

A trăit sugându-și via
Tata Noe, după zvon,
Și-a atins aproape mia,
Că n-a fost în România
Și-a băut fără sifon. (Pentru cei ce beau vinul cu sifon)

4. Dintre termenii arhaici folosiți în română pentru a denumi hrana în general, vom menționa termenii:

bucate [(feluri de) mâncare, mâncăruri, sau, pop. (recoltă de) grâne, cereale], foarte prezent și astăzi, mai ales cu primul sens, în construcții precum *listă de bucate* (meniu), *carte de bucate* (carte care conține rețete gastronomice). În dicționarul de argou al lui Volceanov (2006: s.v.) figurează construcția a

odihni bucatele expr. (glum.) a se odihni după prânz, a-și face siesta de după-amiază”.

merinde [hrană (rece) pe care o ia cineva când pleacă la drum sau la lucru; p. gener. alimente, hrană, mâncare.] (DEX, 2016: s.v.)

Dascălul nu ne mai primea în școală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicu n-avea cine-l înștiința, **merindele** erau pe sfârșit, rău de noi!(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, p. 221)

de-ale gurii (aliment, hrană, mâncare). Construcția este destul de des întâlnită astăzi în tot felul de contexte, de la titluri de cărți (Octavian Stoica, *De-ale gurii din bătrâni*, București, Sport-Turism, 1978), la denumiri ale unor manifestări culinare (Festivalul gastronomic și eco-cultural *D’ale Gurii Dunării*), sau la nume de bloguri (<http://de-alegurii.blogspot.com/>)

Credeam că e gata, sînt văduvă și n-aveam mai nimic **de-ale gurii**, doar o viață-nainte. (Ioana Nicolaie, *O pasăre pe sîrmă*)
de-ale mîncării(sau, regional, *de-a*) (hrană, alimente)(DEX, 2016: s.v.).

Această sintagmă este mai rar folosită astăzi, ea fiind înlocuită, practic, de construcția *de mâncare*, aceasta din urmă fiind foarte frecventă.

Dincolo de fluviu n-o să mai aveți unde schimba aurul și nici **de-ale mîncării** n-o să mai găsiți de cumpărat.(Zaharia Stancu, *Șatra*)
– Dragii mamei copilași ! Eu mă duc în pădure ca să mai aduc ceva **de-a mîncării**. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*, p. 136)

Varianta *d’ale gurii* (cu o grafie intenționat mai arhaică) apare, de exemplu, ca marcă de produse, fie ele conservate (Compot de piersici decojite jumătăți *D’ale gurii*, Castraveți întregi în oțet *D’ale gurii* etc.), sau nu (Mălai grișat *D’ale gurii*, Sare de mare grunjoasă naturală iodată *D’ale gurii* etc.).

5. În sfârșit, în ceea ce priveșteargoul românesc, câmpul lexico-semantic al mîncării a dezvoltat bogate serii sinonimice (fie că este vorba de sinonime pentru „mîncare”, fie că ne referim la sinonime ale verbului „a mânca”).

Cei mai mulți termeni din această sferă au format adevărate familiide cuvinte, de aceea nu vom face distincția între „mîncare” – „a mânca” și sinonimele lor argotice, ci le vom trata unitar.

Astfel, verbul *a crăpa*, care este mai degrabă popular decât argotic, poate fi considerat depreciativ (el implicând și o nuanță de lăcomie), iar prin adăugarea sufixului *-elniță* rezultatul este *crăpelniță* (mîncare), cu aceeași nuanță depreciativă:

– Mă mucosule! De ce faci zaur? Aici eu comand! Vrei molan, vrei **crăpelniță**? Cere! De plătit, eu plătesc! Ăl mai mare!(Eugen Barbu, *Groapa*, p. 275)

A *clămpăni* (din onomat. *clamp* + suf. *-ăni*), însemnând în limbaj popular „a produce un zgomot specific prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papuci în mers etc.”, dar și „a vorbi vrute și nevrute; a flecări” (DEX, 2016: s.v.), a ajuns să dobândească în argou sensul de „a mânca”, prin analogie cu zgomotul făcut de dinții unei persoane care mănâncă (de obicei, cu lăcomie). Din aceeași familie (verbul + suf. *-eală*), *clămpăneală* înseamnă, evident, „mâncare”.

Aici însă, pe lângă mîncare, mai erau și cîteva tablouri spînzurate de pereți, la care nu erai obligat să te uiți atîta timp cît aveai ceva **de clămpănit**. (Horia Ursu, *Asediul Vienei*)

Verbul *a glojdi* („a mânca”) figurează la Tandin (1993 și 2009), Volceanov & Volceanov (1998), Volceanov (2006), Țanțaș (2007). În schimb, nu este înregistrat de Nina Croitoru Bobârniche (nici în 1996, nici în 2003), și nici de Dan Dumitrescu (2000). Acesta din urmă menționează, totuși, substantivul *glojdeală* („mîncare”), termen care este prezent și în celelalte dicționare menționate, cu excepția celor două lucrări ale Ninei Croitoru Bobârniche.

Vadim halea ca maestrul său, nea Jenică Barbu, fasole cu ciolan. Bună și aia, că am testat-o. Că asta era **glojdeala** lor favorită mi-a confirmat-o și unul dintre celebrii „frați Chivu”, mandatar ai la fel de notoriului Minion, de lângă Piața Amzei, din anii '80. (<https://evz.ro/adevarata-mostenire-a-lui-vadim-tudor-a-ajuns-la-mine-reporter-de-cursa-lunga.html>)

Este interesant că verbul *a glojdi* este folosit uneori și cu sensul de „a bea”, ca în exemplul următor:

- Cu ce să ne încălzim Șefu’... că azi dacă n-am descărcat la depozit... n-a ieșit nimic... Ușa se închide automat după noi și pornim prin întuneric, orbecăind prin coridorul care duce la vestiare.
- Numai la **glojdit** vă e capu’... mormăi eu. (Liviu Balâc, *Privatizării. Revoluția*)

La George Astaloș întâlnim variantă *glojd*, tot cu sensul de „mîncare”, termen reprezentând o apocopă de la *glojdeală*:

Abia m-am dat jos din pat că m-au și îmbulinat
Să nu văd timpul cum trece cu șampania la rece
Și cu **glojdu** în belele ca să se-nfrupte Pandele
Care mi-a luat de la gură și potol și băutură

(George Astaloș, *Pe muchie de șuriu*, p. 122)

Mai departe, în glosarul micro-argotic ce figurează după fiecare „cânt de ocnă”, autorul menționează, pe lângă *glojd*, alte două cuvinte din aceeași familie: „A *glojdi*”: a mânca. „*Glojdeală*”: mîncare. (p. 129).

A *grojdi*, tot cu sensul de „a mânca”, și care pare a fi o variantă fonetică de la *a glojdi*, nu figurează decât la Volceanov (2006) și la Țânțăș (2007).

Verbul *a gujbiși* substantivul *gujbeală* nu sunt înregistrate decât de Dumitrescu (2000: s.v. „mânca”, respectiv, „mâncare”)

A *potoli*, cu sensul „a mânca”, respectiv, *potoleală* (*potol*) „mâncare”, figurează la Tandin (1993 și 2009), la Nina Croitoru Bobârnice (în 1996, doar *potol*, în 2003, apare și *potoleală*). La Volceanov & Volceanov (1998) și la Volceanov (2006) sunt înregistrați toți cei trei termeni, dar la *potoleală* există o trimitere la *potol*, aceasta însemnând că ambii termeni au același sens, dar și că ultimul pare să se fi impus, fiind mai scurt, în dauna celui alt. Și Dumitrescu (2000: s.v. „mânca”, respectiv, „mâncare”) menționează termenii respectivi, dar, în cazul substantivului, numai varianta *potol*.

Dumitrescu bagă mâna-n foc că extratereștrii l-au sfătuit să deschidă un lanț de cîrciumi naturiste, unde adepții «Eltei» se machesc cu bere nepasteurizatăși vin, și **potolesc** mici și cîrnăciori naturali. [AC, 2000, 9(432)]

E doar prilej de sprizuri fine, **potol** gretos și multe bla-bla-uri pe banii romanilor. (<https://www.cotidianul.ro/dancila-a-rabufnit-mi-se-pare-nepotrivit/>)

George Astaloș (vezi *supra*), în același glosar micro-argotic, explică acest termen astfel:

„De la „potolit” (a-și potoli foamea). „Potol”: mâncare. „Potoleală”: hrană. „Potolit”: mâncat. Popular-ironic: potolescu; potoleanu; potolache. (George Astaloș, *Pe muchie de șurii*, p. 129)

Cea mai bogată familie lexicală a dezvoltat-o în argoul românesc verbul *a hali* „a mânca, a înfuleca, a se ghiftui” (<fig. *ha-*, part. *halo* „a mânca”), cu derivatele *haleală*, s.f. (mâncare); *halap*, s.m. (mâncău); *halie*, s.f. (foame); *haleaos*, s.n. (mâncare); *halos*, adj. (mâncău); *nehalit*, adj. (flămând). Cf. fig. sp. *jalar* „a mânca”, *jallipen* „mâncare”. Sunt cuvinte familiare sau de argou. (vezi DER). În același dicționar etimologic există și verbul *a hăli* [2], diferit ca sensuri de *hali*. Totuși, în DAR autorii unifică sensurile celor două verbe [3]!

Primul glosar argotic de la noi care conține termenul *haleală* este cel publicat de V. Scântee, în ziarul *Dimineața*, nr. 1004/1906, iar verbul *a hali* (alături de substantivul *haleală*) este înregistrat de primul dicționar argotic românesc, al lui V. Cota (1936).

Păstrînd ceva din farmecul discret al localurilor de stat de odinioară, dar înaintînd viguros pe calea economiei de piață,

cîrciuma oferă totuși, una peste alta, o haleală perfect comestibilă, o servire atentă, o atmosferă tihnită. [AC, 2000, 5(428)]

E mai ieftină **haleala**

Prețul poți ca să-l suporti

Ieftină e și chileala

Ba îți rămân și mangoți. (Mihai Avasilcăi, zis Fanfan, *Poezii obraznice*, p. 39)

Am halit două borcane pe loc și le-am stins cu niște vodcă. [AC, 2000, 8(431)]

La fel cum verbul din limba română standard *a mânca* (*pe cineva*) are ca sens figurat „a nimici (*pe cineva*)” și construcția argotică *a hali*(*pe cineva*) înseamnă același lucru:

Îl halesc pe ăla ce-mi face mie legea în curte. [AC, 2000, 2(425)]

Termenul *haleu* apare în dicționarele Ninei Croitoru Bobârnice (1996 și 2003), ale lui Volceanov & Volceanov (1998), Dumitrescu (2000: s.v. „mîncare”), Volceanov (2006) și Țânțaș (2007), în toate lucrările citate avînd același sens, „mîncare”:

Doamnelor, don’soarelor și domnilor, azi ne vom întoarce în timp, pentru a discuta despre un subiect foarte preferat al soldatului, nu numai român, și anume **haleu**. (<http://www.resboiu.ro/armureria-resboiu-potol-part-ii/>)

Din aceeași familie face parte și *halimos*, termen menționat de Dumitrescu (2000: s.v. „mîncare”), Nina Croitoru Bobârnice (numai în ediția din 2003), Volceanov (2006) și Tandin (numai în ediția din 2009).

C-așa se-ntîmplă cu mine tocmai când dădui de bine

Și când făcui și eu cheag din care să bag la jgheab

Halimos de zile mari cu languste și homari

Și șampanii cu fâs-fâs din spume de jos în sus.

(George Astaloș, *Pe muchie de șuriu*, p. 121)

Un alt termen, dar care nu figurează în nici un dicționar de argou al limbii române este *hamos*. Iată-l utilizat într-o strofă dintr-o poezie a unui obișnuit al pușcăriilor:

Tot mai bine-n pandaimos

Își spunea în gând ratatul

Acolo îmi dă **hamos**

Mi-e asigurat și patul. (Mihai Avasilcăi zis Fanfan, *Poezii obraznice*, p. 38)

Este posibil ca acești doi termeni, *halimos* și *hamos*[4] să aibă legătură cu un termen pe care Dumitrescu îl înregistrează (2000: s.v. „mîncare”), și anume *mos*, care ar însemna în argou „mîncare foarte bună”.

Tot cu sensul de „mâncare”, într-o altă poezie, Avasilcăi folosește un alt cuvânt pe care, de asemenea, nu l-am întâlnit în vreo lucrare lexicografică dedicată argoului românesc, este vorba de *has*:

Disperat de foame, mintea mi-e bolnavă
Și în loc de **has** înfulec surcele
Am fost un șacal, am ajuns o javră
Cașbec și puriu, fără mahmudele.

(Mihai Avasilcăi zis *Fanfan*, *Poezii obraznice*, p. 28)

Un alt termen, dar care nu face parte dintr-o familie lexicală, este *nutreț*, care apare la Nina Croitoru Bobârnice (1996 și 2003), Dumitrescu (2000: s.v. „mâncare”), Volceanov (2006), Tandin (2009), analogia cu „hrană pentru animale” fiind evidentă și ironic depreciativă:

Au exagerat cu prețul
Excrocii din parlament
Dac-ar ieftini **nutrețul**

Aș trăi puțin decent. (Mihai Avasilcăi, zis *Fanfan*, *Poezii obraznice*, p. 19)

Să mai notăm un verb care înseamnă „a mânca” și care, nici el, nu face parte din vreo familie lexicală, *a bobina*, întâlnit tot în versurile acestui excelent cunoscător și utilizator al argoului din „interior”, care a fost Mihai Avasilcăi:

Vom bobina împreună
Cârnați, fleică, antricoate
Vom chili bere cu spumă

Haladiți vom fi nepoate. (Mihai Avasilcăi, zis *Fanfan*, *Poezii obraznice*, p. 59)

Aproape niciunul din aceste verbe nu oferă informații nici despre cantitatea, nici despre calitatea produselor, alimentelor, mâncărilor sau a hranei îngurgitate. În schimb, există în limbajul argotico-familiar românesc destule expresii care sunt mai clare din acest punct de vedere.

Astfel, întâlnim construcții neutre, într-un fel, precum:

a băga (var. *a da* / *a trage*) *pe sub mustăți* (var. *pe sub nas*)
a băga la maț (var. *burdihan* / *ghiozdan* / *jgheab* / *rezervor* / *cantină* / *malaxoare*)
a trage în dinți
a-i trage (var. *ada*) (*din*) *fălci*
a-și umfla foalele (var. *ghiozdanul*)

La Dobrescu (1938: 39) figurează cu sensul de „a mânca” verbul *a băga*, în construcția *a băga în el*, autorul oferindu-ne un citat din cartea lui Ion Iovescu, *Nuntă cu bucluc*: „Ori, nu poți să **bagi în tine** și să taci pământ...” (p. 243).

Nuanțele apar în construcții de genul *a mânca pâine cu sos de limbă* (a mânca doar pâine goală), sau, mai ales, în cele care descriu atât cantitatea, cât și viteza cu care se înfulecă:

a băga în el ca-ntr-un spital (uneori, de urgență)
a crăpa în el
a hăpăi
a mânca cât o căpușă (sau, var., *ca o lăcustă/ca lăcustele/ca omizile/ca un popă*)
a mânca de se sparge/a mânca de parcă ar fi spart/a mânca precum un haplea / ca un spart

De asemenea, în ceea ce privește termenii care denumesc „mâncarea”, Dan Dumitrescu, de exemplu, (2000: s.v. „mâncare”) înregistrează diferite vocabule ce exprimă fie calitatea bună a unor mâncăruri (vezi *supra*, substantivul *mos*), fie calitatea lor îndoielnică – *adunare generală* „mâncare preparată din legume”; *balast* „mâncare preparată din orez” (în argoul militarilor); *bandarabas*, același fel de mâncare, dar în argoul marinarilor; *tentativă de sarmale* „mâncare preparată din varză, varză cu arpacaș” (în limbajul deținuților), sau, nu în ultimul rând, compoziția acestora (*jangale* „bucăți de carne din mâncare”, *rugină* „grăsimea de deasupra mâncării deținuților”. În sfârșit, să menționăm și doi termeni generici pentru „mâncare”, două metonimii: 1. parte pentru întreg (*salamoase* [5]) înseamnă „mâncare (pachet) primită de către un deținut de acasă”, și 2. recipient pentru conținut (*sarsana*), cu același sens.

6. În concluzie, fără nicio pretenție de exhaustivitate, credem că am realizat un inventar suficient de reprezentativ al termenilor din limba română folosiți pentru a denumi atât diferite feluri de mâncare, cât și unele elemente componente ale acestora. Evident, din firești constrângeri de spațiu, nu am putut să ne oprim mai îndelung și asupra expresiilor și locuțiunilor verbale având ca nucleu un termen gastro-alimentar-culinar [de la *a (nu) face (nici) cât o ceapă degerată*, de exemplu, până la *a-i intra (cuiva) un morcov/ morcovul* (cu sau fără precizarea... locului), sau până la sensul pe care *banana* îl are în argou...].

Un aspect important al acestui lexic gastronomic îl constituie relația afectivă deosebită pe care românii au dezvoltat-o în raport cu mâncarea și cu băutura, ei inventând o adevărată pletoră de termeni diminutivaliși aceasta nu numai pentru felurile principale de mâncare (*ciorbică/ciorbiță, supică/supiță, mîncărică, fripturică, mușchiuleț, păstrămioară, gustărică*etc., toate însoțite obligatoriu de *pâinică/pâinișoară*; la desert, o *prăjiturică*, un *tortuleț*, un *cornuleț*, o *dulcețică*etc.), dar și pentru multitudinea de posibile ingrediente ale acestora [*brînzică, smîntânică, fasolică, ardeiaș, cepușoară* (var. *cepișoară, cepșoară*), *castravecior, cartofior, oușor/ouț, săricică; merișor, strugurel/struguraș, zărzărică, pepenaș/pepenel/pepenuț*etc.].

În ceea ce privește...lichidele, afectivitatea românilor aproape că nu cunoaște limite, orice băutură[6]– de la aperitivul marcat de tradiționala *tuiculiță* (*tuicușoară*), *drojdioară*/*drojdiuță* sau de *votcuța* de import, continuând cu *vinisorul* (*vinuțul*) autohton ori nu (sau cu *mustulețul*, *mustisorul*, dacă *vinul* nu e încă gata...), cu *berica* (*bericica*), și încheind cu *cafeluța*, fără a uita și alte băuturi nealcoolice (*apica*/*apița*, *ceisorul*/*ceiuțul*, *lăpticul*/*lăptisorul*, *siropelul*, ori *sucuțul*) – își găsește locul în acest uimitor vocabular hipocoristic.

În sfârșit, ținând seama de importanța pe care câmpul lexico-semantic al mâncării o are în orice argou, nu trebuie să ne mire abundența de termeni argotici ce denumesc acțiunea de „a mânca”, respectiv, obiectul acestei acțiuni, „mâncarea” în argoul românesc, dar mai ales complexitatea unor adevărate familii de cuvinte, mai reduse sau mai bogate. Astfel, avem foarte multe verbe care înseamnă „a mânca”, însoțite de echivalentul argotic din aceeași familie pentru substantivul „mâncare”, începând de la a *clămpăni* – *clămpăneală*, a *crăpa* – *crăpelniță*, a *glojdi* – *glojdeală* (*glojd*), a *potoli* – *potoleală* (*potol*) și încheind cu cel mai bogat dintre ele, a *hali* – *haleală*, *haleu*, *halimos*...

NOTE:

- [1] „Creație expresivă, care eventual, ar putea proveni direct din lat. *pappa* (Pușcariu 1258; Candrea-Dens., 1321; REW 6214; Pușcariu, *Lr.*, 281), unde este, de asemenea, formație expresivă, sau s-ar fi format în interiorul românei.” (Cf. DER).
- [2] „1. A lua, a pune mîna pe. – 2. A arunca (mingea). Origine incertă. Dicționarele, fără nici o explicație pe care s-o cunoaștem, confundă acest cuvînt cu cel anterior (a *hali*, nota noastră, L.B.), ceea ce nu pare posibil (*hăli* circulă numai în Mold. și *hali* mai ales în Munt.; nu se spune niciodată *hali* pentru sensurile lui *hăli*, nici invers; și, în sfîrșit, trecerea semantică de la „a mînca” la „a arunca” pare dificil de explicat). Pare a fi vorba de un cuvînt sl. (Cihac, II, 133; DAR; Candrea), cf. rut. *chatyty sja* „a se grăbi”, pol. *galić* „a arunca mingea”, din sl. *galiti* „a sări”. (Cf. DER)
- [3] „HALI, halésc, vb. IV (pop.) 1. a fura, a șterpeli. 2. a înghiți repede și lacom; a mânca, a hălpăcăi. 3. (la jocul cu mingea) a arunca și prinde mingea (cuiva). 4. a bate (pe cineva).” (Cf. DAR).
- [4] Rodica Zafiu (2010: 49) susține că „O serie de cuvinte înregistrate în dicționarele recente de argou sunt țișăisme neadaptate, folosite mai ales de vorbitorii bilingvi”, iar alături de *somnacai* (*somnakáj*) „aur”, *grast* „cal”, *foro* (*fóro*) „oraș”, îl menționează și pe *hamos* (*xamós*), numai că acesta nu figurează în nici un dicționar de argou, mai vechi sau mai recent al limbii române, spre deosebire de *somnacai*, de *foroși* de *grast* care apar la Tandin (1993 și 2009) (e adevărat, primul sub forma *sumiocai*), la Volceanov&Volceanov (1998) și la Volceanov (2006). Nina Croitoru Bobârnice, în schimb, nu-i înregistrează

decât pe *grastși* pe *sumnacăi* (*sumiocaî*), în ediția din 2003 a dicționarului său, în cea din 1996 nefigurând niciunul. Nici la Dumitrescu (2000) nu apare vreunul din cei patru termeni. În schimb, la Țânțăș (2007) figurează *somnacai*.

- [5] În ceea ce privește forma acestui termen, credem că ar putea fi vorba fie de *salam* + suf. -os (destul de productiv în argoul românesc, vezi *haios*, *bengos*, *băftosetc.*), fie, de ce nu?, de *salam* + *mos* (vezi *supra*), acesta din urmă folosit aici ca sufix.
- [6] Poate în virtutea unei adevărate devize adânc înrădăcinate în mentalul colectiv al multor români... Iat-o, întâlnită într-o proză a lui Dan Lungu: „La orice bairam, cuvântul de ordine era: mâncarea-i fudulie, băutura-i temelie.” (2005: 142).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- Academia Cațavencu*, nr. 2 (425)/2000.
Academia Cațavencu, nr. 3 (426)/2000.
Academia Cațavencu, nr. 5 (428)/2000.
Academia Cațavencu, nr. 8 (431)/2000.
Academia Cațavencu, nr. 9 (432)/2000.
 Academia Română – Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti” (2016). *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic (DEX).
 Astaloș, George (2001). *Pe multe de șuriu. Cânturi de ocnă, Cu microglosare argotice și desene de Constantin Piliuță*, București, Tritonic.
 Avasilcăi, Mihai, zis Fanfan (1999?). *Poezii obraznice*. Iași, [fără editură].
 Balâc, Liviu (2014). *Privatizării. Revoluția*, vol. 1, Buzău, Teocora, ediție electronică.
 Barbu, Eugen (1957). *Groapa*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
 Bulgăr, Gheorghe & Constantinescu-Dobridor, Gheorghe (2005). *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, 2 vol., București, SAECULUM VIZUAL (DAR).
 Călinescu, George (1982) [1938]. *Enigma Otiliei*, București, Minerva, Col. „Romanul de dragoste”, Nr. 26.
 Ciorănescu, Alexandru (2001). *Dicționarul etimologic al limbii române*, Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, SAECULUM I.O. (DER).
 Cota, V. (1936). *Argot-ul apașilor. Dicționarul limbii șmecherilor*, București, Tiparul Românesc.
 Creangă, Ion (2000). *Povești, povestiri • Amintiri din copilărie*, București, Ștefan '94.
 Croitoru Bobârnice, Nina (1996). *Dicționar de argou al limbii române*, Slobozia, Arnina.
 Croitoru Bobârnice, Nina (2003). *Dicționar de argou al limbii române*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Slobozia, Arnina.
 Dobrescu, Alexandru (1938). *Argotul: argotul pungașilor - argotul sportiv - argotul modern*, București, Oficiul de librării.

- Dumitrescu, Dan (2000). *Dicționar de argou și termeni colocviali ai limbii române*, București, Teora.
- Lungu, Dan (2005). *Băieți de gașcă*, Proză scurtă, Prefață de Luminița Marcu, Iași, Polirom, Col. „Ego. Proză”.
- Nicolaie, Ioana (2015) [2008]. *O pasăre pe sîrmă*, Iași, Polirom, ediție electronică.
- Preda, Marin (1981) [1955]. *Moromeții*, vol. 1, București, Cartea Românească, Col. „Mari scriitori români”.
- Seche, Mircea & Seche, Luiza (2002). *Dicționar de sinonime*, București, Litera Internațional.
- Stancu, Zaharia (2010) [1968]. *Șatra*, prefață de Răzvan Voncu, București, Litera, ediție electronică.
- Tandin, Traian (1993). *Limbaul infractorilor*, București, Paco.
- Tandin, Traian (2009). *Dicționar de argou al lumii interlope. Codul infractorilor*, București, Meditații.
- Țânțaș, Viorel Horea (2007). *Dicționar de pușcărie. Limbaul de argou al deținuților din România*, Cluj-Napoca, Napoca Star.
- Ursu, Horia (2012) [2007]. *Asediul Vienei*, ediția a II-a revăzută, Iași, Polirom, Col. „Top 10+”, ediție electronică.
- Volceanov, Anca & Volceanov, George (1998). *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, București, Livpress.
- Volceanov, George (2006). *Dicționar de argou al limbii române*, București, Niculescu.
- Zafiu, Rodica (2001). *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București.
- Zafiu, Rodica (2010). *101 cuvinte argotice*, București, Humanitas, Col. „Viața cuvintelor”.